

«απεκδυόμενος την εγκοσμιότητά του»

ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ: Ημερολόγιο
ενός αθέατου Απριλίου. Αθήνα,
Νεφέλη, 1985. Σελ. 62.

Έχοντας μνηθεί μέσα στο υπερβατικό φως της ποίησης του Ελύτη (όταν έγραφα το δοκίμιο: «Οδυσσεάς Ελύτης - Ένα όραμα του κόσμου») και έχοντας ταξιδέψει σαν «πλεούμενο» κι εγώ μέσα στη «δημητριακή θάλασσα» των χρησμών του, βρίσκω πως τούτο το τελευταίο βιβλίο του, το «Ημερολόγιο ενός αθέατου Απριλίου» είναι η πιο συγκλονιστική στιγμή της ποίησής του. Είναι η ύστατη τραγική κραυγή, καθώς, απεκδυόμενος την εγκοσμιότητά του, αντιμετώπιζει το αναπότρεπτο κοσμικό «τέλος».

Τραγική στιγμή ποιητικού και υπαρξιακού απολογισμού. Τραγική αμφισβήτηση και αντιφατική αγωνία. Το κοσμικό δέος, το «μαύρο κενό», ο γκρεμός - που «έβαλε ήρεμα στο πλάι του» -, σε εναλλαγή με την ανάδραση στη θέωση και στη Λάμψη-Γνώση, είναι η αιμάσσουσα αντιφατικότητα μιας συνείδησης εναγώνιας μπρος στο πλησίασμα της μεγάλης τελικής Ώρας.

Έχοντας διώσει τόσο βαθιά και απόλυτα την πορεία της ποίησής του, την αναζήτηση της υπερβατικής Αλήθειας, την αγωνία του Αγνώστου, βρίσκω σε τούτη την τελευταία ποίησή του αίμα τα σημάδια της αγωνίας.

Στο ποίημα «Τεταρτη, 8γ», μας λέει:

«Έτσι, στο μάκρος μιας ζωής
με τόση δυσκολία στερημένης,
δεν έχοντε απομείνει παρά μια
μισοκαταστραμμένη πόρτα και
πολλές μεγάλες σάπιες ανεμώ-
νες του νερού. Κείθε περνάω
και πάω - πού ξέρεις; - για μια
κοιλιά γλυκύτερη από την πα-
τρίδα».

Ποιος ξέρει; Μπορεί εκείνη η άλλη Διάσταση, ο άλλος Καιρός, να είναι μια πατρίδα γλυκύτερη από την υλικότητα του κόσμου. Ποιος ξέρει; Γλυκύτερη από την ποιότητα και πυκνότητα της κοσμικής μας υπόστασης. Γιατί, σίγουρα, τούτη η ποιότητα και πυκνότη-

τα του άστρου μας δε θα υπάρχει Εκεί.

Κι αναρωτιέται:-

Άραγε νά 'ναι η μοναξιά σ'
όλους τους κόσμους η ίδια;

Κάποτε θα ήθελα να γράψω μια εκτενή μελέτη πάνω στην ποίηση του βιβλίου αυτού. Γιατί βρίσκω πως ο κάθε στίχος είναι και μια αναφορά σε παλαιότερες «θέσεις» του Ποιητή. Ο κάθε στίχος είναι και μια τραγική αναφορά που παλλοροεί στις υπαρξιακές πηγές της ποίησής του.

Μια πορεία νόησης, ενόρασης, διείσδυσης, λάμψης, που πυρπολήθηκε στο μάκρος της ζωής.

Η ποίηση τούτη είναι η στιγμή της Λάμψης.

Απεκδυόμενος την υλικότητα του κόσμου, έφτασε στην εσωτερική Λάμψη. Έφτασε στον Απόλυτο Πόνο. Γιατί η νεότητα, οι αναμνήσεις, ο έρωτας, είναι ταυτόσημα με την κοσμική αυτή «υλικότητα» που αποχωρίζεται.

Τώρα θά 'χει βουλιάξει ο κό-
σμος
με τα δύο του λοξά κατάρτια
έξω απ' το νερό

Κι εγώ, σα νά 'μαι αληθινός, θα
γράφω ακόμη.

Θα γράφει ακόμα και στον άλλον Καιρό! Πώς να μην αναλογιστώ στίχους του που είχα αναλύσει παλιότερα και που τώρα τους βρίσκω διωμένους ξανά μέσα στην

πυρπολημένη πια από τα χρόνια ψυχή του!

Καταχωρώ τούτους τους ωραίους στίχους:

Οι καμπάνες ανοίγουν αφηλά,
μ' ακούς

Ένα πέρασμα βαθύ να περάσω
Περιμένουν οι άγγελοι με κεριά
και νεκρώσιμους ψαλμούς

Πουθενά δεν πάω, μ' ακούς
'Η κανείς ή κι οι δύο μαζί, μ'
ακούς

Μεταφέρω και μια παράγραφο από το βιβλίο μου: «Οδυσσεάς Ελύτης - Ένα όραμα του κόσμου»:

«Τούτη τη στιγμή μπορώ να συλλογιστώ τον Ποιητή με την άγνωστη Ψυχή του, να περιμένει στο βαθύ εκείνο πέρασμα με τους ουράνιους αγγέλους και τους νεκρώσιμους ψαλμούς για να περάσει. Εκείνος οραματίστηκε το βαθύ πέρασμα και έχοντας ζήσει μια ολόκληρη ζωή μ' αυτή την άγνωστη Ψυχή του, την πηγή των χρησμών της ποίησής του, μ' αυτή τη θεϊκή Λάμψη που μέσα της πόνεσε αναζητώντας μιαν άλλη Αλήθεια, δε θέλει πια να την αποχωριστεί. Θέλει να περάσει μαζί στον άλλο Καιρό. Στον άλλο κύκλο της Ύπαρξης.»

Και παρακάτω συνεχίζει:

«Σ' άλλη γη, σ' άλλο αστέρι, μ'
ακούς

Δεν υπάρχει το χώμα, δεν
υπάρχει ο αέρας
Που αγγίξαμε, ο ίδιος, μ'
ακούς»

Μεταφέρω άλλη μία παράγραφο από την ανάλυση του βιβλίου μου: «Σ' άλλη γη, ή σ' άλλο αστέρι, εκεί που θα μεταναστεύσει, σαν το λαβωμένο πουλί το δαρμένο από άγνωστους ανέμους, η Ψυχή, κλείνοντας την πονεμένη άβυσσο της γέννησής της και της εγκόσμιας πε-

Άγγελος της Αστυπάλαιας (εικαστική σύνθεση Οδ. Ελύτη)

ριπλάνησης, εκεί δε θα υπάρχει σίγουρα το ίδιο χρώμα και ο ίδιος αέρας, η πυκνότητα της ύλης του δικού μας Καιρού.

Πιστεύω πως είναι από τους ωραιότερους στίχους που έχουν γραφεί. Από τα ωραιότερα μεταφυσικά οράματα, που διεγείρουν και πονούν όλα τα κύτταρα της Ψυχής, καθώς την ανασύρουν από τα σκοτεινά βάθη να οραματιστεί την αλήθεια της. Να αντικρύσει το «βαθύ πέρασμα» της μεταλλαγής της σε φως. Της απαλλαγής της από το κοσμικό ένδυμα, που τη δύθισε στα σκοτάδια της ύλης.

Δεν μπορούσα να μην κάνω αυτή τη μικρή αναφορά. Τούτη η τελευταία ποίηση του Ελύτη ξυπνά μέσα μου όλους τους δρόμους που πήρα για να φτάσω στις πιο βαθιές πηγές της.

Πόσο διαφανής είναι πια η νύχτα που τον χωρίζει από το θάνατο!

*Σταματημένος όλη νύχτα μες στον ύπνο
σαν παλαιό αυτοκίνητο με χαλασμένα φώτα*

Τι συναρπαστική εικόνα! Εκεί σταματημένος, αφουγκράζεται τις κινήσεις του άλλου Χώρου. Εκεί σταματημένος, διώνει τον παρελ-

θόντα και τον μέλλοντα χρόνο, μέσα και έξω από τη ζωή, με τη ματιά δυθισμένη μισή στον κόσμο που δουλιάζει πίσω του, μισή στην «πόρτα» που ανοίγει εμπρός του.

«Ζων δε άπτεται τεθνεώτος εύδων»

μας είπε ο Ίωνας φιλόσοφος.

Κάποτε, η υλικότητα του κόσμου παίρνει την έκφραση ενός κήπου. «Αυτός ο κήπος δεν έχει τέλος και κανείς δεν ξέρει τι τον περιμένει». Κι αλλού θα μας πει πως η ωραία γυναίκα «μύριζε κήπο!» Το άρωμα της κοσμικής ουσίας! Ή, ίσως, της κοσμικής ανάμνησης.

Ο θάνατος, παντού ο θάνατος και η ανάμνηση του κόσμου που δουλιάζει.

*Γεγονός είναι ο θάνατος που επίκειται
φορτωμένος κάτι Εντυχίες παλιές
και κείνη την πολύ γνωστή (που λευκάνθηκε στις άγριες ερημιές) απελπισία.*

Κι ύστερα, το νερό που γίνεται πρόσωπο και «φέγγει απ' όλη την περασμένη του ζωή!»

Ο θάνατος, παντού ο θάνατος, που έρχεται σαν πελώριο θαπόρι «να μεταφέρει τα καινούρια μεσάνυχτα, συμπαγή και συσκευασμένα. Ίσως και μια μόνο ψυχή, λεπτή σαν καπνό και αναγνωρίσιμη από την οσμή του καμένου».

Η ψυχή του Ποιητή, που κάηκε, πυρπολήθηκε στην εγκόσμια τροχιά της.

Ο θάνατος, παντού ο θάνατος και ο κήπος που έγινε φέρετρο. Ο κόσμος που δεν μπορεί πια να ξαναδαεί. Κι ύστερα, η μητέρα,

*Θλιμμένη και προσεκτική.
Πρόσεχε κάτι ακριβώς πίσω από μένα.*

Δεν πρόφτασα να γυρίσω να δω γιατί λιποθύμησα.

Ήταν τόσο δυνατή η συγκίνηση για τον κόσμο που άφηνε πίσω του. Τελειωμένο μέσα στη διωμένη πορεία του.

Και θα τελειώσει το «Ημερολόγιο ενός αθέατου Απριλίου» με τούτο το υπέροχο: πως αυτή η εγκοσμιότητα που θα απεκδυθεί είναι ένα ελάχιστο κομμάτι από τη ζωή του!

Κι αυτό μου φέρνει στο νου το στίχο του:

«η επαύριο της ζωής μας θά ναι πάλι ζωή!»

ΜΑΡΙΑ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ
ΠΟΘΟΥ

←

ΟΛΓΑΣ ΒΟΤΣΗ:

Οδύνη και Ευδία.

Αθήνα, Εκδόσεις των Φύλων, 1984. Σελ. 158.

ΟΙ στοχασμοί γύρω από το «είναι» και το «γίγνεσθαι», (τον «εαυτόν» και τον «κόσμον»), αντιμετωπίζονται με μεγάλο σεβασμό, ακόμη και οι απλούστεροι, όταν προέρχονται από κλασικούς και μη, περασμένων εποχών. Αλλά το σεβασμό διαδέχεται η επιφυλακτικότητα, όταν προέρχονται από συγχρόνους. (Ίσως, γι' αυτό, το είδος τούτο της γραφής, με το λογοτεχνικό ύφος, την αυτοτέλεια και τη συντομία, έχει σχεδόν εκλείψει από τη σημερινή βιβλιογραφία). Η «Οδύνη και Ευδία» της Όλγας Βότση, όμως, κατορθώνει να νικήσει την επιφυλακτικότητα και επιβάλλει τη σοβαρή αντιμετώπιση.

•

MAX HORKHEIMER:

Το Τέλος του Λόγου.

Μετ. Στεφ. Ροζάνη.
Αθήνα, Έρασμος, 1984.
Σελ. 62.

ΣΤΟ μέτρο που τα κοινωνικοφιλοσοφικά κείμενα αντικατοπτρίζουν την εποχή τους, το «Τέλος του Λόγου» δεν θα μπορούσε να είχε γραφεί ίσως άλλη στιγμή από το 1940, όταν η ακμή του φασισμού οδηγούσε τους σκεπτόμενους σε μια θεμελιακή αναθεώρηση των διαδικασιών εξέλιξης του ανθρώπινου πνεύματος. Ο Χορκχάιμερ προχωρεί σ' αυτή την κριτική θέση, (εκκινώντας από νεομαρξιστική αντίληψη), για να εξετάσει ολόκληρο το πλέγμα του «Λόγου», που έχει παγιωθεί από την εποχή ακόμη του Διαφωτισμού, και να καταλήξει έτσι στην αναμφισβήτητη μοναδικότητα συνέχειας: βαρβαρισμός ή ελευθερία.